

Suomen kuuden suurimman kaupungin - Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu ja Turku – lausunto eduskunnan talousvaliokunnalle Euroopan kilpailukykyrahastosta (valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle U 74/2025 vp)

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt kuutoskaupungeilta kirjallista lausuntoa liittyen valtioneuvoston kirjelmään U 74/2025 vp, joka käsittelee uuden kilpailukykyrahaston perustamista osana EU:n vuosien 2028–2034 tulevaa monivuotista rahoituskehystä. Kuutoskaupungit kiittävät tästä mahdollisuudesta, sillä isot kaupungit ovat paitsi EU-lainsäädännön keskeisiä toimeenpanijoita, myös tutkimuksen, osaamisen, yritysten ja innovaatioiden maantieteellisiä keskittymiä.

Kilpailukykyrahastoa koskevat pääviestimme talousvaliokunnalle ovat:

- Kaupungit ovat kasvun keskeisiä mahdollistajia ekosysteemien, osaamisen ja investointiympäristöjen kautta. Komission ehdotuksessa todetaan, että kilpailukykyrahastosta tuetaan julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuutta. Tämä tulee huomioida jatkovalmisteluissa. Kaupungit ja niiden konserniyhtiöt tulee nimetä rahoitus- ja osallistumiskelpoisiksi toimijoiksi kilpailukykyrahastoa koskevassa säädöksessä sekä sen työohjelmien yhteiskehittämiseen soveltuvissa hauissa ja instrumenteissa.
- EU:n kilpailukykyrahastolla kurotaan innovointi- ja investointikuilua suhteessa keskeisiin kilpailijoihin. Tavoitteen kannalta on välttämätöntä, että tuetaan sujuvaa investointi- ja innovointipolkua tutkimuksesta pilotointiin, käyttöönottoon ja globaaliin skaalaukseen. Kaupallistamiseen tulee panostaa selvästi nykyistä enemmän ja Horisontti Eurooppa -ohjelman ja kilpailukykyrahaston yhteyttä selkeyttää. Lisäksi InvestEU -ohjelma on tärkeässä roolissa investointivajeen kuromisessa ja sitä pitää kasvattaa.
- Yhteiskehittäminen, paikalliset innovaatioekosysteemit ja erikoistuneet klusterit tulee huomioida yhtenä kilpailukykyyn vahvistamisen muotona. Yritysvetoisen ekosysteemien lisäksi rahaston tulisi huomioida myös sellaiset ekosysteemit, joissa veturina toimii yrityksen sijasta tutkimuslaitos, korkeakoulu, kaupunki tai esimerkiksi julkinen kehitysyhtiö.
- Rahanjakoperiaatteet ovat vielä täysin määrittelemättä. Rahanjaon tulee perustua avoimeen kilpailuun. Arviointikriteeristöissä tulee korostaa erinomaisuutta, kilpailukyky- ja kaupallistamispotentiaalia sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Komission ehdotus byrokratian vähentämisestä ja yhtenäisestä sääntökirjasta on kannatettava. Suomen on edistettävä jatkoneuvotteluissa, että tavoite todella toteutuu.
- Monivuotista rahoituskehystä on tarkasteltava kokonaisuutena ja hyödynnettävä synergiat eri ohjelmien ja rahastojen välillä. Ns. kumppanuusrahaston (NRP-asetus) osalta kuutoskaupungit ehdottavat kansalliseen ja alueelliseen suunnitelmaan erillistä kaupunkilukua. Kaupunkiluvun toimeenpanoa varten ehdotamme rahoituksen ohjaamisen

tueksi valtion ja kaupunkien yhteistä EU-kumppanuussopimusmallia ja –sopimuksia. Kumppanuussopimukset perustuisivat yhteiseen visioon ja tavoitteisiin, jotka ohjaisivat investointeja. Kumppanuussopimuksissa olisi mahdollista sopia esimerkiksi toimista, joilla tuetaan pk-yritysten kapasiteetinvahvistamista ja/tai yhdistetään NRP-rahoitusta kilpailukykyrahaston rahoitusvälineisiin, kuten InvestEU –ohjelmaan.

Lisäksi haluamme tuoda talousvaliokunnan tietoon seuraavat yksityiskohtaisemmat näkökulmat.

Rahaston koko ja tarkoitus

Jaamme valtioneuvoston näkemyksen, että EU:n kilpailukykyrahaston rahanjaon tulisi perustua avoimeen kilpailuun. Arviointikriteeristöissä tulisi korostaa erinomaisuutta, kilpailukyky- ja kaupallistamispotentiaalia sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Kilpailukyky ei muodostu siiloissa ja suljetuissa systeemeissä. Yksittäisten yritysten kilpailukykyyn vaikuttavat niiden oman TKI-potentiaalin ohella ulkoiset seikat, kuten arvo- ja toimitusketjun muut yritykset, infrastruktuuri, työvoiman saatavuus ja osaamistaso, sääntely-ympäristö, julkinen tuki ja korkeakoulu- ja viranomaisyhteistyö innovaatioiden testaamiseksi.

Pidämme tarkoituksenmukaisena EU:n etuuskohtelun lähtökohtaa strategisten investointien kohdalla, jotta unionin varoilla luotu arvo jää Eurooppaan arvoketjuina, työpaikkoina ja verotuloina. Samalla korostamme tarvetta rajoittaa pitkittyviä valtiontukijoustoja, jotka suosivat suuria jäsenmaita ja voivat heikentää esimerkiksi pienten maiden yritysten tasapuolisia osallistumismahdollisuuksia. Myös siksi EU-tason kilpailullinen rahoitus on varmistettava.

Rahastolle esitetyt politiikkaikkunat ovat relevantteja ja kaksoiskäyttöpainotus on perusteltu. Kuten toimme esiin EU:n seuraavaa monivuotista rahoituskehystä koskevassa E-kirjelmälausunnossa, tuemme kehityksen läpileikkaavia politiikkatavoitteita.

Toteutuessaan kilpailukykyrahasto on merkittävä EU:n hiilineutraaliustavoitteen ajuri. Tuemme markkinaehtoisten ratkaisujen suosimista, mutta korostamme tarvetta vähentää päästöjä tehokkaasti ja suunnata rahoitusta vaikuttavimpiin ratkaisuihin. Pidämme tärkeänä, että kilpailukykyrahaston rahoitusinstrumentit, kuten toimivaksi osoittautunut InvestEU –ohjelma, takaukset ja sekarahoitus, soveltuvat myös suuriin, pitkäjänteisiin intrastruktuuri- ja energiajärjestelmähankkeisiin, joissa yhteiskunnallinen hyöty realisoituu vaiheittain.

Kilpailukykyyn suunnatun rahoituksen tulee säilyä esitetyllä korkealla tasolla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkia uusia ehdotettuja budjetin tulolähteitä pitäisi sellaisenaan hyväksyä EU-tasoisissa neuvotteluissa. Esimerkiksi päästökauppatulot tulisi ohjata Suomessa sen liikennealan hyväksi, josta ne kerätään.

Pidämme valitettavana EU:n LIFE-ohjelman loppumista nykymuodossaan ja huomautamme, että esimerkiksi ennallistamiseen liittyviin luontotoimiin ei aina ole kaupallista kannustinta, vaikka niillä olisi merkittävät yhteiskunnalliset vaikutukset. Kaupunkien vaikuttavalle ilmasto- ja ympäristötyölle on taattava riittävä rahoitus myös jatkossa joko kilpailukykyrahastosta tai

#kuutoskaupungit

rahoituskehiksen sisältämästä EU-välineestä (*"EU Facility"*). Ilman kaupunkien ponnistuksia ei EU-maiden yhdessä asettamia ilmasto- ja ympäristötavoitteita saavuteta.

Rahoituksen paino ei saa rajoittua vain korkean teknologian hankkeisiin. Vaikka puolustuksen ja kaksikäyttöteknologioiden rahoitus kasvaa, on turvattava siviilikehityksen (energia, data, terveys, digitalisaatio, kiertotalous, kaupungit) riittävä rahoitusosuus. Myös palvelualojen digitalisaatiolla, automaatiolla ja dataohjautuvuudella on merkittävä taloudellinen ja yhteiskunnallinen vaikutus. Kuten valtioneuvoston linjauksissa tuodaan esille, kilpailukykyrahastolla tulee tukea myös osaamisen kehittämistä, datainfrastruktuureja, digitaalisia identiteettejä, kyberturvaa sekä julkisten palveluiden digitalisaatiota. Myös näiden rahoituspolkujen jatkuvuus on varmistettava.

Kaupungit ja alueet ovat yhä enemmän velvollisia ohjaamaan paikallisia resursseja varautumiseen, pelastuspalveluun ja välttämättömän infrastruktuurin turvaamiseen. Muun muassa kyberhyökkäykset ja kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvat riskit vaativat kaupungeilta varautumista. Samaan aikaan kaupungit ympäri Eurooppaa kohtaavat kasvavia ilmasto- ja luonnonkatastrofeja, jotka rasittavat entisestään hätäapujärjestelmiä.

Kansalaisia lähimpänä olevana hallinnon tasona kaupungeilla on oltava suora pääsy EU:n rahoitukseen kriittisen infrastruktuurin, pelastuspalvelun, turvallisuus- ja varautumisvalmiuden sekä energia- ja liikenneverkkojen turvaamiseksi. Kaupunkien valmius ja selviytymiskyky on siksi asetettava selkeäksi strategiseksi prioriteetiksi seuraavassa monivuotisessa rahoituskehiksessä. Satamien ja lentoasemien toiminnan turvaaminen ja kehittäminen tulevalle EU-rahoituskaudella palvelee eurooppalaista kilpailukykyä, huoltovarmuutta, rahtia ja matkustajaliikennettä. Liikenteen solmukohtien sähköistämällä sekä digitalisaation ja tekoälyn sekä automaation edistämällä voidaan kustannusvaikuttavimmin parantaa logistiikan tehokkuutta ja kansallista huoltovarmuutta sekä edistää infran kaksikäyttöisyyttä.

Liikenteen rahoitus on komission monivuotisessa budjettiehdotuksessa jakautunut kolmeen osaan: kilpailukykyrahasto, Verkkojen Eurooppa -ohjelma ja kumppanuusrahasto. Näiden keskinäinen suhde ja sisältö vaatii vielä selkeyttämistä, jotta rahoitusta voidaan hyödyntää hyvin. Erityisesti kilpailukykyrahastosta erillinen Verkkojen Eurooppa -ohjelma on merkittävä Suomen tulevaisuuden kilpailukykyyn, ylijärjestelmien liikenneyhteyksien ja kokonaisturvallisuuden kannalta.

Rahaston hallinto ja synergiat muun EU-rahoituksen kanssa

Kilpailukykyrahasto on merkittävä rakenteellinen uudistus, sillä siihen yhdistyy 14 nykyistä rahoitusohjelmaa. Nykyisten ohjelmien yleisten tavoitteiden tulee sisältyä uuden rahaston tavoitteisiin ja heijastua rahoitusmahdollisuuksiin.

Yhdymme valtioneuvoston kantaan kiinnittää jatkovalmisteluissa huomiota kilpailukykyrahaston hallinnon tarkoituksenmukaisuuteen. EU:n legitimitietin kannalta kilpailukykyrahaston toiminnan ja ohjauksen on oltava mahdollisimman läpinäkyvää. Kaupungit tulisi kutsua mukaan rahaston ohjausrakenteisiin, kuten sidosryhmäfoorumiin (*"Stakeholder Board"*). Kaupungit tulee kutsua mukaan myös kansallisiin koordinaatorakenteisiin, joissa rahaston toimeenpanoa suunnitellaan.

Tulevaa monivuotista rahoituskehystä tulisi pystyä tarkastelemaan kokonaisuutena. Toistaiseksi synergiat eri rahastojen ja ohjelmien välillä ovat jäsentymättömiä, ja niitä tulisi pyrkiä selventämään neuvottelujen aikana. Synergiat eivät saa olla hallinnollisesti kuormittavia tai haitata ohjelmien tavoitteiden saavuttamista.

Pidämme myönteisenä ajatusta luoda polku innovoinnin ja tutkimuksen puiteohjelma Horisontti Euroopan (erityisesti pilari II) ja uuden kilpailukykyrahaston välille perustutkimuksesta kaupallisiin sovellutuksiin. U-kirjelmässä esitetty huomio siitä, että linkitys edellyttää myös kansallisen kilpailukykyrahoitusjärjestämän tehokasta hyödyntämistä, on kriittinen Suomen tulevan saannon kannalta. Mielestämme kansallisia TKI- ja kansainvälistymistoimia tulisi vahvistaa. Kaupallistaminen on usein pullonkaula. Kilpailukykyrahaston työohjelmiin lisättävät instrumentit pilotointiin ja ensimmäisen kaupallisen vaiheen investointeihin sekä rahoitusratkaisut skaalaamiseen edistäisivät kaupallistamista.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää suomalaisten pk-yritysten *tosiasiallisiin* mahdollisuuksiin hyödyntää kilpailukykyrahastoa. Tämä edellyttää, että rahoituksen hakeminen on helppoa. Nykyisellä ja sitä edeltävillä rahoituskausilla rakennerahastot (erityisesti EAKR) ovat tarjonneet pk-yrityksille verrattain matalan kynnyksen TKI-rahoituslähteen. Kun aluekehitysrahoitus pienenee ja yritysten tukemisen painopiste siirtyy uuteen kilpailukykyrahastoon, tarvitaan synergiaa kansallisen ja alueellisen suunnitelman (NRP-suunnitelma) sisältämien TKI-paanoistusten ja kilpailukykyrahaston välillä.

Kuutoskaupungit ovat ehdottaneet NRP-suunnitelmaan kaupunkilukua. Se toteutettaisiin kaupunkien ja valtion yhteisillä EU-kumppanuussopimuksilla. Kumppanuussopimuksissa olisi mahdollista sopia toimista, joilla tuetaan pk-yritysten kapasiteetinvahvistamista ja/tai yhdistetään NRP-rahoitusta kilpailukykyrahaston rahoitusvälineisiin, kuten InvestEU -ohjelmaan. Suurilla kaupungeilla on omia elinkeino- ja kehitysyhtiöitä, joiden tuella sekä pk-yritysten että start-upien valmiuksia osallistua kilpailukykyrahaston hakuihin voidaan vahvistaa neuvonnalla ja muilla tukipalveluilla. Palvelujen on oltava alueellisesti kattavia.

Kaupunkien rooli strategisten investointien vauhdittajina

Kaupungit tulee tunnistaa kilpailukykyrahaston kontekstissa toimijoiksi, jotka mahdollistavat innovaatioekosysteemit ja voivat aktiivisesti tuoda yhteen yrityksiä, tutkimuslaitoksia, korkeakouluja, tutkijoita, opiskelijoita ja työntekijöitä. Kaupungit voivat omilla toimillaan luoda kysyntää innovatiivisille ratkaisuille muun muassa julkisilla hankinnoilla ja räätälöidä palveluja kasvuyritysten tukemiseksi. Kaupungit ovat kokeilualustoja, ja niiden rooli innovaatioiden skaalajana ja käyttöönoton mahdollistajana on kriittinen.

Yhteiskehittäminen ekosysteemeissä ja erikoistuneissa klustereissa tulisi kilpailukykyrahastossa huomioida yhtenä kilpailukykyyn vahvistamisen muotona. Kaupungit tulisi eksplisiittisesti mainita rahoitus- ja osallistumiskelpoisina toimijoina kilpailukykyrahaston perustamista koskevassa säädöksessä ja myöhemmin rahaston työohjelmien yhteiskehittämiselle soveltuvissa hauissa ja instrumenteissa.

On positiivista, että Euroopan komission antaman esityksen 17. artiklassa (*”EU Tech Frontrunners”*) huomioidaan yritysveltoiset ekosysteemit. Business Finlandin rahoittamaa veturiyrittymalli toimiva esimerkki mallista, jolla tuetaan hankelähtöisesti ekosysteemin TKI-toimintaa ja pyritään ratkaisemaan ennalta määriteltäviä, sektorin kilpailukykyyn kannalta keskeisiä tulevaisuushaasteita. Jos vastaavaa mallia rahoitettaisiin EU:n kilpailukykyrahastosta, vahvistaisi se myös isojen yritysten toimitus- ja arvoketjuihin linkittyvien paikallisten pk-yritysten mahdollisuuksia hyötyä EU-rahoituksesta.

Yritysveltoisen ekosysteemin lisäksi kilpailukykyrahaston olisi huomioitava myös sellaiset ekosysteemit, joissa veturina toimii ison, globaalin yrityksen sijasta tutkimuslaitos, korkeakoulu, kaupunki tai esimerkiksi julkinen kehitysyritys. Innovaatioekosysteemien toimivuuden kannalta on tärkeää tunnistaa myös ankkuritoimijat, jotka mahdollistavat ratkaisujen pilotoinnin, skaalaamisen ja käyttöönoton. Tällaisia voivat olla muun muassa kaupunkien omistamat infrastruktuuri- ja palvelutoimijat, joilla on keskeinen rooli uusien teknologioiden markkinalähtöisessä käyttöönotossa.

Yrityksille suunnattuun neuvontaan kaupungeissa pitää varata resursseja myös kansallisesti, sillä kaupungit ja kehitysyritykset toimivat kilpailukykyrahaston väylän avaajina -yritysten skaalauspolku tulee myös varmistaa myös digitaalisen johtajuuden hankkeissa. Tämä vähentää Euroopan investointivajetta ja tukee erityisesti tekoäly- ja kvanttikyvykkyyksien kaupallistamista. Yrityksille suunnattuun neuvontaan kaupungeissa pitää varata resursseja myös kansallisesti, sillä kaupungit ja kehitysyritykset toimivat kilpailukykyrahaston väylän avaajina

Kaupungeilla on omaa innovointi- ja kehitystoimintaa, joka paitsi tehostaa kaupunkien perustoimintaa ja palveluntuotantoa, myös tukee EU-tasolla asetettuja politiikkatavoitteita ja EU:n kilpailukykyä. Hyvä esimerkki tästä ovat suomalaisten kaupunkien omat kunnianhimoiset hiilineutraaliustavoitteet ja osallistuminen Horisontti Eurooppa -ohjelman alaiseen kaupunkien ilmastomissioon. Kaupunkien tarjoamat testialustat, living lab -ympäristöt sekä pilotointi- ja skaalauskyvykkyydet tulisi hyödyntää myös uudessa kilpailukykyrahastossa. Yksi tapa linkittää kaupunkimissiossa kehitetyt kaupunki-innovaatiot kilpailukykyrahastoon ja muihin EU-rahoituslähteisiin voisi olla niin sanotun kilpailukykymerkin (tai -sinetin) myöntäminen automaattisesti missiorahoitusta saaneille, tuloksellisille hankkeille.

Osaamisen houkuttelu, ylläpitäminen ja vahvistaminen

Kilpailukykyrahaston tavoitteet ovat suoraan sidoksissa kaupunkien rooliin tärkeinä osaamiskeskittyminä. Rahaston tulee tukea kaupunkien toimia osaajapolkujen ja elinikäisen oppimisen vahvistamiseksi yhdessä paikallisen innovaatioekosysteemin kanssa. On hyvä, että kilpailukykyrahastosta on mahdollista rahoittaa osaamisen kehittämiseen liittyviä toimia kuten täydennys- ja uudelleen koulutusta (artikla 30 *”Support for skills development”*). Erityisesti ammatilliset oppilaitokset ja ammattikorkeakoulut voivat potentiaalisesti hyötyä EU-rahoituksesta näihin tarkoituksiin. Myös työllisyysalueet ja muiden jäsenmaiden vastaavat viranomaiset tulisi mainita hakukelpoisina edunsaajina. Erityisesti energia-, infra- ja digitaalisilla toimialoilla osaamistarpeet liittyvät suoraan kilpailukykyrahaston politiikkaikkunoihin, ja rahaston tulisi tukea

#kuutoskaupungit

näiden alojen osaamispohjan vahvistamista kaupungeissa yhteistyössä yritysten ja koulutusorganisaatioiden kanssa.

Kaupungeilla on merkittävä rooli kansainvälisen työvoiman houkuttelussa ja kotoutumisen ja integraation edistämisessä. Myös tämä ulottuvuus korostaa kilpailukykyrahaston synergioita kumppanuusrahaston (NRP-asetus) sekä Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto AMIF:in kanssa.